

ПРОБЛЕМИ НА ГРАДСКАТА ТОПОНИМИЯ

Кирил Цанков

Местните имена в своето многообразие винаги са били интересен обект на изследване. Съществува вече богата библиография от теренни изследвания, покриващи значителна част от територията на страната (вж. напр. Дуриданов 1952, Заимов 1959, Ковачев 1961, Саламбашев 1976, Михайлова 1984, Ангелова-Атанасова 1996, Балкански 1998, Павлова 2005 и др.), както и някои региони от българското езиково землище, намиращи се извън днешните ни политически граници (вж. Дуриданов 1975, Иванов 1982, Куртев 2006 и др.). Засега обаче преобладават традиционните изследвания, посветени главно на незаселените райони (имена на реки, езера, местности и др. под. в землищата на населените места). Разбира се, тези изследвания трябва да продължават, за да се осъществи пълно покритие на страната (като се запълнят и белите петна, включени в проблематиката на нашата кръгла маса), в резултат на което да бъде изработена цялостна топонимна карта на България, както и пълен топонимен речник.

Покрай все по-напредващата урбанизация (процентът на градското население в България вече надхвърля 70), ономастиката трябва по-сериозно да насочи своя поглед и към градовете, особено към големите градове. Не че това вече не е правено – писано е и по проблеми на ходонимията (Миланов 1946, Ковачев 1970), кварталонимията (Чолева 2002), домонимията, некронимията, но има и още какво да се каже за процесите на номинация на градските обекти. И тук вече, ако направим едно условно разграничение между “селска” и “градска” ономастика, ще видим, че те съществено се различават една от друга. По своята

методология “селската” (или традиционната) ономастика се доближава до диалектологията, а “градската” – до социолингвистиката, т.е. и официалното, а най-вече неофициалното именуване на градските обекти (вж. Карастойчева 2002), е свързано със социолингвистични процеси.

Важно място в градската топонимия заемат названията на улиците (ходонимите), при които винаги има движение. По изцяло политически причини станаха две големи преименувания, свързани със съответните исторически дати – 9. IX. 1944 г. и 10. XI. 1989 г., но именування и преименувания на улици са се налагали и извън тези акции – градовете се разширяват, появяват се нови квартали и нови улици, налага се също по определени поводи да се увековечат и имената на заслужили личности (писатели, художници, политици и революционери). Понякога се стига и до курioзи, напр. през 1990 г. улиците “Димитър Благоев” и “Стефан Стамболов” във В. Търново размениха имената си. Беше направена преоценка на историческата значимост на патроните на тези улици, в резултат на която беше решено, че името на Стефан Стамболов трябва да носи главна улица. И затова тази отсечка от главната улица, която дотогава се казваше “Д. Благоев”, получи името Ст. Стамболов”, а малката уличка, която преди се казваше “Ст. Стамболов”, пое освободеното име “Д. Благоев”. Имената на улиците може да зависят и от “международното положение”. При социализма почти във всеки български град имаше улици с имена “Москва”, “Ленин”, “Толбухин”, “Карл Маркс”, а още по-рано, преди “разобличаването” на т. нар. “култ към личността” – и “Сталин”. Тази практика не е изоставена и днес, само че сега кръщаваме улиците с имената на новите “приятели”. Пресен пример: булевард “Мадрид” в София; още по-пресен: тези дни (май 2006 – б.а.) софийският кмет Бойко Борисов обеща да кръсти софийска улица на името на италиански дипломат със заслуги към България.

Имената на улиците обаче служат за ориентир най-вече за пощенските служители при изпълнение на техните служебни задължения, докато останалите граждани използват други

ориентри – това обикновено са имена на обществени сгради, паркове, градинки, паметници, които са известни на мнозинството от жителите на един град, като често с тяхна помощ се локализират по-малко известни обекти, в т. ч. и индивидуални адреси. Въпросните имена на обекти изпълняват важна роля при общуването например с таксиметровите шофьори. На тях те са добре известни. Често това са имена на сгради, които отдавна са сменили своите функции, напр. *Партийния дом* (някога седалище на Окръжния и на Градския комитет на Българската комунистическа партия, сега там се помещават Областната управа, Националната агенция по приходите и др. служби), *Окръжния съвет* (окръгът като административна единица и Окръжният съвет като орган на местното самоуправление не съществуват от 1980 г.), *Профсъюзния дом* (в сградата може би са останали няколко канцеларии на синдикални организации, но повечето от помещенията са заети от офиси на различни фирми, вкл. и една банка), *Старата поща* (не се използва като поща още от построяването на *Новата поща* през 70-те години на ХХ в.), *Халите* (сградата е отговаряла точно на името си може би някъде в началото на ХХ в.), *Банята – Старата, Новата, Турската* (поради неефективност всички обществени бани бяха затворени преди двайсетина години и преотстъпени за други цели. *Старата баня* се превърна в бинго зала, а *Новата (Турската)* – във фабрика за вафли).

Популярни, особено сред по-младите, са и някои неофициални имена на различни обекти: *Конете* – Паметникът на Асеневци (Карастойчева 2002: 212 посочва още две сленгови названия на същия обект: *Конниците* и *Дрогерията*); *Зоната* – новата част на кв. “Бузлуджа”; *Професорския блок* – жилищен блок в центъра на В. Търново, в който живеят преподаватели от ВТУ, а на партерния етаж има студентски стол; *Къщата на маймуните* – добре известната *Къща с маймунката*, строена от Колю Фичето, в която се помещава местният клон на Съюза на учените. Очевидно е, че обекти с посочените имена липсват върху картата на Велико Търново и по тази причина са неясни за другоселците,

но живеещите в града и особено студентите се ориентират добре сред тях.

Възможно е дори обектът да е изчезнал, но името и мястото му да се помнят, макар и приблизително (*Летния театър* – изоставен преди повече от 20 години, сега пустеещо място, за оползотворяването на което съществуват различни проекти; *Беляковска чешма* – кръстовище, от което се отделя пътят за с. Беляковец, важна спирка на градския транспорт; някога е имало чешма, която отдавна не съществува; *Болярски стан* – някогашен къмпинг в западния край на града, сега на същото място са построени автосервизи; няколко бунгала все още могат да се видят между сервизите, но от много години не се използват по предназначение).

Така или иначе, имената на подобни обекти изпълняват ролята на жалони при ориентацията във всеки един град (да вземем например столицата: *Двореца* – който не е дворец поне от 60 години, малко са обаче хората, които биха употребили официалното название на сградата, свързано със съвременните ѝ функции – Национална художествена галерия; *Партийния дом* – сега нещо като филиал на Народното събрание, *Попа* – паметникът на Патриарх Евтимий (вж. и Карастойчева 2000: 210), дори *Коневръза* – Ректората на СУ, входа откъм Народната библиотека, *Персийския залив* – кафене “Ялта”, любимо място на клиенти от арабски произход) и др. под.

Най-често имената-жалони са имена на обществени сгради, известни на всички: *Общината* (*Градския съвет*, *Съвета*), *Театъра*, *Пощата*, *Съдебната палата*, *Интера* и др. под.

Както вече беше казано, покрай социално-политическите промени, които настъпиха у нас през последните години, голяма част от обществените сгради промениха предназначението и стопаните си, но имената, свързани с първоначалните им функции, задълго ще си останат.

Интересно е, че еклезионимията в съвременна Велико Търново е слабо застъпена, въпреки многобройните църкви в този град. Причина за това е постепенното изместване на градския център в западна посока.

В по-новите квартали на града има само една църква, “Св. Марина”, която на всичко отгоре не е “на кюше”, т. е. на видно място, и нейното име не може да служи за ориентир, нещо повече – за нея се казва, че е някъде около Пазара (т. е. нужен е допълнителен ориентир, за да се уточни местоположението ѝ).

Все пак, като ориентир се споменава *Катедралата* (Митрополитската църква), която е елемент от стария градски център, заедно с Конака, Читалище “Надежда”, Окръжния съвет, Окръжния музей (Археологическия музей), Затвора.

Получило се е така, че поради специфичните теренни условия църквите са попаднали встрани от главните улици, за разлика от София например, където поне четири църкви са достатъчно забележителни, за да служат като ориентир (“Св. Неделя”, Св. София”, “Св. Александър Невски”, “Руската църква”).

При имената жалони особено важна роля играе дихотомията *стар : нов*, срв. *Старата болница : Новата болница*, *Старата баня : Новата баня* *Стария пазар : Новия пазар*, *Старите гробища : Новите гробища*.

Затруднения между търновци и гостите на града обаче създава ориентацията между автогарите, тъй като те няколко пъти сменяха местата си, а и обектите, в чието название влиза компонентът *автогара*, станаха повече от два. Старата автогара е мястото, което е известно на по-младите великотърновци като *Мототехника* заради няколкото магазина за авточасти, които се намират там; за други *Старата автогара* е сегашната Автогара “Юг”, която до някое време беше *Новата автогара*. Функция на автогара сега изпълнява и паркингът пред хотел “Етър”, но тъй като названието е вече заето, това място си остава само *Хотел “Етър”* или *Пред хотел “Етър”*. А името *Новата автогара* (официално *Автогара “Запад”*) поне от трийсетина години носи една временна постройка в съседство с гаражите на някогашния ДАП на 5 км западно от центъра на града.

Както се вижда от примерите, имената на сгради (домонимите) могат да разширяват функциите си, като започват да назовават не само определена сграда, но и пространството около нея. Характерен пример за Велико Търново е *Университета* –

название, което постепенно се превръща в кварталоним, назоваващ цялата горна част на квартал “Света гора” (долната част продължава да бъде *Турската махала*).

Оттук нататък разсъжденията по тази тема могат да продължат с класификация на градските топоними (урбанонимите): ходоними, кварталоними, домоними и др., с разглеждането на случаите, при които съществуват успоредни имена (официални и неофициални), като е важно да се проследят основанията за вторичната номинация (вж. Карастойчева 2002).

БИБЛИОГРАФИЯ

Ангелова-Атанасова 1996: М. Ангелова-Атанасова, Топонимията на Горнооряховско. ВТ, 1996.

Балкански 1998: Т. Балкански, Местните имена на Чепинското краище. ВТ 1998.

Дуриданов 1952: Ив. Дуриданов, Местните названия от Ломско. С., 1952.

Дуриданов 1975: Die Hydronymmie des Vardarsystems als Geschichtsquelle. Köln; Wien: Böhlau-Verlag, 1975.

Займов 1959: Й. Займов, Местните имена в Пирдопско. С., 1959.

Иванов 1982: Й. Н. Иванов, Местните имена между Долна Струма и Долна Места. С., 1982, 240 с.

Карастойчева 2002: Цв. Карастойчева, Урбанонимите в българския младежки сленг. – В: Състояние и проблеми на българската ономастика, ВТ 2002, с. 205–216.

Ковачев 1961: Н. П. Ковачев, Местните имена от Севлиево. С., 1961.

Ковачев 1970: Н. П. Ковачев, За названията на улиците в България. – Трудове на ВТУ, т. VI, С., 1970, с.1–51.

Куртев 2006: Н. Куртев, Селищата с българско население в Северозападния Буджак. ВТ, 2006.

Миланов 1946: Ал. Миланов, Улиците на София през турско време с български имена. – Сердика, кн.1, 1946, с. 43–44.

Михайлова 1984: Д. Михайлова, Местните имена в Михайловградско. С., 1984.

Павлова 2005: Н. Павлова, Топонимията на Чирпанско. С., 2005, 406 с.

Саламбашев 1976: Ан. Саламбашев, Местните имена в Смолянско. С., 1976.

Чолева 2002: А. Чолева, Имена на махали в София. – В: Състояние и проблеми на българската ономастика, ВТ 2002, с. 205–216.